

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

СТАНОВИЩЕ

- От:** Докт. д-р Силвия Трифонова, катедра „Финанси, Финансово-счетоводен факултет при УНСС, научна специалност 05.02.05. „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка”. Рецензент на редовната докторантка Надя Валериева Ненкова, НБУ.
- Относно:** Дисертационен труд на тема „Изследване на конкурентоспособността на търговските банки в България”, изготвен от Надя Валериева Ненкова, редовна докторантка със стипендия в докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка” при Нов Български Университет (НБУ) - София. Научен ръководител: доц. д-р Ренета Маринова Димитрова.

1. Основание за изготвяне на становището

Становището е изготвено на основание Заповед № 3-РК-353 от 06.07.2015 г. на Ректора на НБУ - доц. д-р Пламен Бочковски, в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България – ЗРАСРБ (обн., ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., с изм. и доп., посл. изм. и доп. бр. 68 от 02.08.2013 г., в сила от 02.08.2013 г.) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ – ППЗРАСРБ (обн., ДВ, бр. 75 от 24.09.2010 г., с посл. изм. бр. 62 от 12.07.2013 г.).
Становището е изготвено по структурата и в обем съобразно изискванията, определени в чл. 71 от ЗРАСРБ, както и съгласно установената Наредба за развитието на академичния състав на НБУ.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Актуалност и значимост на изследвания проблем

Дисертационният труд е посветен на тема с безспорна актуалност. Колкото и изследвания да се направят в последните години по тази проблематика, толкова и различни аспекти на мониторинга и оценката на банковата конкурентоспособност могат да се направят. Интересите на докторантката в тази област обаче са концентрирани тясно върху обосноваването и изграждането на система от показатели и критерии за оценка на конкурентоспособността на търговските банки. В тази посока в дисертационния труд на докторантката Надя Валериева Ненкова се търси отговор на въпроса какви са възможностите за дистанционен (външен) анализ на конкурентоспособността на банките и каква оценъчна система и избор на показатели и критерии биха били най-подходящи за оценката на степента на банковата конкурентоспособност.
Докторантката формулира авторов модел за оценка на конкурентоспособността на банките на базата на официално публикувана и публично достъпна информация. По този начин става възможно външните субекти – потребителите на банковите продукти и услуги, да осъществяват дистанционен (външен) анализ на конкурентоспособността на банките, дори и без да разполагат с конкретна вътрешнобанкова информация.

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

Обоснованост на целите и задачите в дисертационния труд

Разработеният от докторантката Надя Валериева Ненкова дисертационен труд има ясно дефинирани цел, задачи, предмет, обект и теза на изследването.

Основната цел на труда е „да се разкрият възможностите за дистанционен (външен) анализ на конкурентоспособността на банките. Резултатите от изследването могат да послужат за разработване на модел за оценяване на банковата конкурентоспособност на базата на официално публикуваната и публично достъпна информация”.

Авторката правилно дефинира и пет изследователски задачи, а реализирането им задава и основните приноси на изследването. Тези задачи са следните:

1. Да се представят и анализират теоретичните виждания и постановки за конкурентоспособността като цяло, и в частност на банковата конкурентоспособност.
2. Да се очертаят възможностите за оценяване на конкурентната среда и конкурентоспособността на банките.
3. Да се представят специфичните особености на дистанционния (външен) анализ на конкурентоспособността на банките, resp. общото и различното в сравнение с вътрешния анализ.
4. Да се определят изходните параметри (критериите), върху които се основава оценката на конкурентоспособността на банките и да се обоснове система от показатели за оценяване на всеки индивидуален критерий чрез изработването на подходяща оценъчна система.
5. Да се направи емпирично тестване на модели за дистанционен анализ на конкурентоспособността на търговските банки в България на базата на официално публикуваната и публично достъпна информация.

Като обект на изследването са посочени търговските банки в България, а като предмет на изследването – правилно е формулирана конкурентоспособността на банките, която е една от главните характеристики и особености на банките, представляваща своеобразна оценка на техните потенциални възможности, полезността на продуктите им, пазарната им позиция и възможностите им за реагиране на промени в околната среда и потреблението. В частност, обект на емпирично изследване в труда са три от водещите търговски банки у нас, а именно – Уникредит Булбанк АД, Банка ДСК ЕАД и Обединена българска банка АД.

Целта, обхватът и задачите на изследването позволяват на авторката да формулира и следната изследователска теза, която успешно е доказана в труда:

„Разработеният авторов модел, включващ определена система от показатели и критерии, почиващи на базата на публично достъпна информация и съобразени със специфичните особености на българската банкова практика, е целесъобразен и подходящ за оценка на степента на конкурентоспособност на банките в България по примера на три водещи банки у нас – Уникредит Булбанк АД, Банка ДСК ЕАД и Обединена българска банка АД”.

Съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд

Докторантката прилага широк кръг от научноизследователски методи за постигане на заложените цели и задачи на дисертационния труд. Тя използва комплексен подход при разглеждането на проблематиката, позволяващ ѝ да изследва същността, мястото и значението на банковата конкурентоспособност, факторните влияния върху равнището

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

на банковата конкуренция, както и възможностите и системите за оценяване на конкурентоспособността. Докторантката също така прилага и традиционни методи на изследване като исторически подход, сравнителен анализ, метод на анализа и синтеза, индуктивен и дедуктивен подход, метод на наблюдението, дескриптивен метод, критичен анализ, емпиричен анализ, метод на апробацията и др.

За постигането на поставените задачи авторката използва опитът на страните, внедрили аналогични системи за оценка на банковата конкурентоспособност, български и чуждестранни източници и публикации, електронни бази данни и интервюта със специалисти по темата. От особено значение е, че докторантката разработва авторов модел за дистанционен (външен) анализ на банковата конкурентоспособност, който е апробиран в практиката чрез прилагането му към три водещи банки у нас – Уникредит Булбанк АД, Банка ДСК ЕАД и Обединена българска банка АД за шест последователни години – от 2008 г. до 2013 г.

Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд има класическа структура, състояща се от въведение, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Освен това са представени и списък на таблиците и фигуурите в изследването. Дисертационният труд е в общ обем от 187 страници.

Уводът на труда разглежда актуалността, обектът и предметът на изследването, целите и задачите на труда, и използваната методология за разработването му.

Първа глава на дисертационния труд е с теоретико-методологичен характер и разкрива същността и концептуалните основи на банковата конкурентоспособност. Докторантката правилно обобщава основните концепции и възгледи за същността и видовете банкова конкуренция, и анализира теоретичните постановки на банковата конкурентоспособност и основните фактори, които ѝ влияят. Тя поставя акцент върху три ключови концепции за банковата конкурентоспособност; а именно – 1) поведенческа концепция; 2) структурна концепция, и 3) функционална концепция. Правилно се отчита, че конкуренцията и съвкупността от конкурентни отношения се трансформират и непрекъснато изменят своите характеристики в съответствие с промените в икономическата и бизнес среда.

Както коректно отбелязва докторантката, основен момент при разработването на труда и обобщаването на същностните характеристики на банковата конкурентоспособност е тълкуването на нейната теоретична база. Това е направено чрез задълбочен преглед на литературата по тази проблематика и чрез критичен анализ на теоретичните виждания и постановки на различните български и чуждестранни автори по отношение на дефинирането на понятието „конкуренция“. На тази основа докторантката е очертала йерархичната структура на конкурентоспособността на банките и е извела основните ѝ характеристики. Направен е важният извод, че свеждането на конкурентоспособността на банката само до конкурентоспособност на нейните продукти и услуги невинаги дава възможност за цялостни сравнения на кредитните институции. Особен интерес представляват характеристиките на банковата конкурентоспособност, които докторантката е извела в труда въз основа на проучените възгледи и становища на различните автори – качество и цена на предлаганите банкови продукти и услуги; ресурсен потенциал (човешки ресурси) на банката; завоювани пазарни позиции на пазара, на който оперира банката; конкурентни предимства на банката, и др. На тази

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

база авторката изследва показателите за оценка на степента на концентрация в банковата система, а именно – индексът Херфиндал-Хиршман и коефициентът на концентрация.

Във втора глава на дисертационния труд се изследва конкурентната среда и възможностите за оценяване на конкурентоспособността на банките. Тук авторката правилно проучва структурата и особеностите на банковия пазар, като насочва вниманието си главно към развитието на пазара на кредитни и депозитни продукти на банките у нас. В тази връзка са очертани тенденциите и факторите, определящи тяхната динамика, а така също и пазарното положение на основните участници на тези пазари. Разгърнат е продуктово-ориентираният подход, като са изследвани банковите отрасли и подотрасли според харектера на банковите продукти и услуги, структурирането на банковия пазар според типа клиенти на банките, и видовете клиентски сегменти в зависимост от характеристиките на банковите клиенти. Докторантката е направила интересен анализ на банковия пазар в България в следните три насоки: 1) по отношение на банковите кредити, предоставяни на корпоративни клиенти; 2) по отношение на отпусканите от банките потребителски кредити на граждани; 3) по отношение на привличането на депозити на граждани и домакинствата в банките.

Специално внимание в тази част на труда е отделено на методологическите въпроси, свързани с оценката на конкурентоспособността на банките. Правилно се отбележава, че точното определяне на индикаторите за оценка на конкурентоспособността е от решаващо значение за изграждането и ефективното прилагане на модела за дистанционен (външен) анализ на банковата конкурентоспособност.

Докторантката е направила критичен анализ на прилаганите компоненти в обхвата на различни оценъчни системи на конкурентоспособността на банките, описани от редица български и чуждестранни автори. Основно място е отделено на модела на М. Портър за „петте сили на конкуренцията”, моделът на ключовите фактори за успех на бизнеса и на модела на Р. Каплан и Д. Нортън. На тази основа е разгърната и анализирана възможността за дистанционен анализ на конкурентоспособността на банките.

Чрез оценъчната система, представена в дисертационния труд, са анализирани тенденциите в конкурентоспособността на банките в България за периода от шест последователни години – от 2008 г. до 2013 г. Във връзка с това е извършен сравнителен анализ на качествено еднородни и количествено сравними банки. За целта докторантката е направила задълбочен дистанционен (външен) анализ на конкурентоспособността на три водещи банки у нас, а именно – Уникредит Булбанк АД, Банка ДСК ЕАД и Обединена българска банка АД.

Специално внимание е обрънато на основните елементи (етапи) на оценъчния модел на конкурентоспособността на банките, които са следните: 1) формулиране на изходните параметри (критерии), върху които се основава оценката; 2) обосноваване на система от показатели за оценка на всеки индивидуален критерий; 3) изработване на подходяща скала и съответна техника, чрез която да се извърши оценката по всеки индивидуален критерий; 4) уточняване на техниката за обобщаване на индивидуалните оценки по вски критерий и формиране на крайна интегрирана оценка на конкурентоспособността на банките.

Третата глава на дисертационния труд е посветена на модела за дистанционен (външен) анализ на банковата конкурентоспособност. Тук детайлно е представена авторовата методология и методика за изследване и оценка на конкурентоспособността на банките. Направена е конкретизация на отделните компоненти на оценъчната система и е

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

извършено подходящо и задълбочено емпирично тестване на авторовия модел за дистанционен анализ на конкурентоспособността на банките в България. Емпиричното тестване на авторовия модел е приложено спрямо трите водещи банки у нас – Уникредит Булбанк АД, Банка ДСК ЕАД и Обединена българска банка АД България за шест последователни години – от 2008 г. до 2013 г.

Авторовият модел е изграден на базата на определени ограничения, свързани с използването единствено на официално и публично достъпна емпирична информация, зададеният период на изследването и обхватът на изследването, а именно горепосочените три банки в България. Използвана е четиристепенна скала за оценка на банковата конкурентоспособност, а количествените критерии за дистанционен анализ са систематизирани в четири групи като показатели за оценка на пазарното присъствие на банката, на финансовата устойчивост на банката, на ефективността на банковата дейност и на растежа на банката. Същевременно като коректив на тези количествени критерии е определен и качествен критерий – адаптивност към рязко променящите се условия на икономическата среда.

Особен научно-приложен интерес за банковата практика в България представляват постигнатите основни резултати от приложението на авторовия модел за оценка на конкурентоспособността, а именно:

- В началото на анализирания период – 2008 г., и трите изследвани банки са с приблизително еднакви изходни конкурентни позиции, с известно преимущество на Банка ДСК ЕАД пред ОББ АД, и resp. на ОББ АД пред Уникредит Булбанк АД.
- Глобалната финансова криза обаче оказва определено въздействие върху конкурентните позиции на трите изследвани банки. С течение на времето Уникредит Булбанк АД засилва конкурентната си позиция, като след 2011 г. показва най-серииозни конкурентни предимства.
- Банка ДСК ЕАД има най-висок статичен индекс на конкурентоспособност през периода 2008-2010 г., но след 2011 г. губи някои от конкурентните си предимства.
- В началото на анализирания период – 2008 г., ОББ АД има много добри конкурентни позиции, но впоследствие тя губи част от конкурентните си предимства по подобие на Банка ДСК ЕАД.
- На базата на изследването на динамичния индекс на конкурентоспособността на трите банки за анализирания период, Уникредит Булбанк АД демонстрира по-голяма гъвкавост към неблагоприятните промени на пазара, следвана от Банка ДСК ЕАД и от ОББ АД.

В заключението на труда са систематизирани и обобщени основните направени изводи от научното изследване.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторантката Надя Валериева Ненкова съдържа важни научни и научно-приложни приноси, сред които можем да откроим следните четири:

1. Идентифициране и систематизиране на теоретико-методологичните аспекти на банковата конкурентоспособност в пазарен аспект. Изведени са възможностите за оценяване на конкурентната среда и конкурентоспособността на банките.
2. Систематизиране и обобщение на основните фактори, определящи структурата и особеностите на банковия пазар, а така също и пазарното положение на основните участници на пазара.

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

3. Разработване на авторова методология и методика за дистанционен (външен) анализ на конкурентоспособността на банките в България на базата на официално публикуваната и публично достъпна информация.
4. Апробиране в българската финансова практика на авторовия оценъчен модел за оценка на степента на конкурентоспособността чрез прилагането му към трите водещи банки – Уникредит Булбанк АД, Банка ДСК ЕАД и Обединена българска банка АД за периода от шест последователни години от 2008 г. до 2013 г. Приложението на конструирания авторов модел позволява да се изведат важни научно-практически изводи за статичната и динамичната конкурентоспособност на банките в България, което е от особено значение както за работещите в банковата сфера специалисти и мениджъри, така и за широката публика – потребител на банковите продукти и услуги.

4. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила четири публикации по темата на дисертацията, които са свързани с различни аспекти на труда. Те касаят развитието на банковия сектор и неговата конкурентоспособност в условията на криза, възможностите за дистанционен анализ на банковата конкурентоспособност, ролята на иновациите като фактор за повишаването ѝ, и др.

По-конкретно тези публикации са във формата на:

- 2 научни студии, едната от които е публикувана в Социално-икономически анализи, В.Търново, 2013 г., а другата – в Научни трудове, Ботевград, 2014 г.
- 2 научни доклада, единият от които е изнесен на Осмата международна научна конференция на младите научни работници, 2011 г., а вторият – на Третата международна научно-практическа конференция „Корпоративните финанси и формиращите се пазари”, 2013 г.

Авторефератът към дисертационния труд е подгответ в съответствие с общоприетите изисквания и отговаря на съдържанието на изследването, представено в труда. Самооценката на научните приноси отговаря на действителните постижения на докторантката.

5. Цитиране от други автори, отзиви в научния печат и др.

При разработването на дисертационния труд докторантката провежда редица срещи и дискусии със специалисти от банковия сектор, които дават своите отзиви за научното ѝ изследване. Това е от особено важно значение за формирането на правилна посока на дисертационния труд, така че да се изведат изводи и обобщения, които ще подпомогнат бъдещата работа на банковите мениджъри и експерти.

Освен това тук бих искала да изразя личните си впечатления от докторантката Надя Валериева Ненкова. Познанието ми с нея датира от изготвянето от моя страна на вътрешна рецензия на дисертационния ѝ труд във връзка с първото ѝ обсъждане в Департамент „Икономика” на НБУ. От този момент личните ми впечатления от докторантката са много добри, тя съвестно изпълнява своите задължения, и задълбочено и коректно отрази направените от мен бележки и препоръки при първото обсъждане на труда.

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

6. Мнения, бележки и препоръки

Както към всяко научно изследване, така и към дисертационния труд на докторантката могат да се отправят някои препоръки и бележки, които обаче в никакъв случай не омаловажават постиженията на авторката.

По-конкретно, част от описаните в трета глава на труда изчисления при оценяването на банковата конкурентоспособност биха могли да бъдат включени в приложенията към труда, а не да се представят в изложението, тъй като първо, са доста обемни и подробни, и второ, резултатите от тях са синтезирани на съответни таблици и графики, поради което на практика се показват двукратно.

Също така, трудът би спечелил от една по-широка обосновка на избора на отделните показатели (количествени и качествени) в конструирания оценъчен модел на банковата конкурентоспособност. В тази връзка може да се задълбочи анализът на връзката между посочените основни банкови показатели и степента на конкурентоспособност на банките.

Интерес би представлявал и един по-подробен анализ на въздействието на глобалната финансова криза върху конкурентоспособността на банките в България, с очертаване на перспективите пред бъдещото развитие на конкурентоспособността на банките у нас. Към това могат да се отнесат и въпросите, свързани с влиянието на очакваните евентуални тенденции на консолидация в българския банков сектор, съпоставката на изменението на степента на конкурентоспособност на банките у нас с тази в другите страни-членки на Европейския съюз, както и ролята на съвременните регуляторни изисквания като новото споразумение за капитала Basel III, създаденият Европейски банков орган и други върху банковата конкурентоспособност. Тези въпроси биха могли да очертаят някои нови възможности и области на бъдещи научни изследвания на авторката.

7. Заключение с ясно формулирана оценка на дисертационния труд

На основата на гореизложеното моя да направя извода, че докторантката Надя Валериева Ненкова притежава много добра теоретична и практическа подготовка по темата на дисертацията, показва умение да идентифицира важни проблеми на методологическо и практико-приложно равнище, и да провежда самостоятелно научно изследване, като формулира обосновани и полезни препоръки към финансовата практика.

Въз основа ясно декларирам пред Уважаемия съвет на Департамент „Икономика“ при НБУ своята ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА на дисертационния труд на редовната докторантка Надя Валериева Ненкова по научната специалност 05.02.05. „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“.

6.10.2015 г.
София

Рецензент:
/доц.д-р Силвия Трифонова/